

THE FUNDAMENTAL HUMAN RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT UNDER THE JURISDICTION OF THE ECHR

Elena PÎRĂU

Master's degree of „Dunarea de Jos” University of Galati, Romania,

Legal adviser in the Parliament of the Republic of Moldova,

Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: elena.pirau@parlament.md

<https://orcid.org/0009-0002-3155-4826>

The global crises, environmental degradation, climate change and pollution we face today represent some of the greatest challenges and threats to the ability of present and future generations to enjoy their fundamental rights, including the right to life. States have an obligation to respect, protect and promote human rights, including in all actions taken to address environmental challenges, as recognized in various international instruments, and reflected in the framework principles on human rights and the environment. Recognizing the importance of a clean, healthy, and sustainable environment is essential to the exercise of all human rights.

Keywords: right to a healthy environment, health, injury, right to life, obligation, equitable satisfaction.

DREPTUL FUNDAMENTAL AL OMULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS ÎN JURSPRUDENȚA CEDO

Crizele globale, degradarea mediului, schimbările climatice și poluarea cu care ne confruntăm la momentul actual, reprezintă unele dintre cele mai mari provocări și amenințări la adresa capacității generațiilor prezente și viitoare de a se bucura de drepturile fundamentale ale acestora, inclusiv dreptul la viață. Statele au obligația de a respecta, proteja și promova drepturile omului, inclusiv în toate acțiunile întreprinse pentru a aborda provocările de mediu, așa cum sunt recunoscute în diferite instrumente internaționale și reflectate în principiile-cadru privind drepturile omului și mediului. Recunoașterea importanței unui mediu curat, sănătos și durabil este esențială pentru exercitarea tuturor drepturilor omului.

Cuvinte-cheie: dreptul la un mediu sănătos, sănătate, prejudiciu, dreptul la viață, obligație, satisfacție echitabilă.

LE DROIT DE L'HOMME FONDAMENTAL À UN ENVIRONNEMENT SAIN DANS LA JURISPRUDENCE DE LA CEDH

Les crises mondiales, la dégradation de l'environnement, le changement climatique et la pollution auxquels nous sommes confrontés aujourd'hui représentent certains des plus grands défis et menaces qui pèsent sur la capacité des générations présentes et futures à jouir de leurs droits fondamentaux, y compris le droit à la vie. Les États ont l'obligation de respecter, de protéger et de promouvoir les droits de l'homme, y compris dans toutes les mesures prises pour relever les défis environnementaux, comme le reconnaissent divers instruments internationaux et les principes-cadres relatifs aux droits de l'homme et à l'environnement. Reconnaître l'importance d'un environnement propre, sain et durable est essentiel à l'exercice de tous les droits de l'homme.

Mots-clés: droit à un environnement sain, santé, dommage, droit à la vie, obligations, satisfaction équitable.

ФУНДАМЕНТАЛЬНОЕ ПРАВО ЧЕЛОВЕКА НА ЗДОРОВУЮ ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ В ЮРИСДИКЦИИ ЕКПЧ

Глобальные кризисы, деградация окружающей среды, изменение климата и загрязнение окружающей среды, с которыми мы сталкиваемся сегодня, представляют собой одну из самых серьезных проблем и угроз для способности нынешнего и будущих поколений пользоваться своими фундаментальными правами, включая право на жизнь. Государства обязаны уважать, защищать и поощрять права человека, в том числе во всех действиях, предпринимаемых для решения экологических проблем, как это признано в различных международных документах и отражено в рамочных принципах, касающихся прав человека и окружающей среды. Признание важности чистой, здоровой и устойчивой окружающей среды имеет важное значение для осуществления всех прав человека.

Ключевые слова: право на здоровую окружающую среду, здоровье, ущерб, право на жизнь, обязательства, справедливая компенсация.

Introducere

Schimbările climatice, poluarea, pierderea biodiversității, afectează tot mai mult drepturile omului la nivel global. Toți oamenii au dreptul la un mediu curat, sănătos și durabil. Drepturile omului și mediul sunt interdependente deoarece reprezintă o condiție esențială pentru sănătatea publică și dezvoltarea umană iar un mediu curat, sănătos și durabil este necesar pentru exercitarea deplină a unei game largi de drepturi ale omului, precum dreptul la viață, sănătate, hrană, apă, salubritate și dezvoltare.

În ultimii ani, a existat o tendință în creștere în rândul oamenilor și al organizațiilor care apelează la sistemul de neegalat al Europei pentru protejarea drepturilor omului pentru a-i ajuta la abordarea problemelor de mediu. În acest sens, au fost introduse o serie de standarde juridice internaționale elaborate de Consiliul Europei, în special, Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) [1].

În 2022 Națiunile Unite au recunoscut că toți oamenii au dreptul de a trăi într-un mediu curat, sănătos și durabil. Rezoluția Consiliului pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite „Dreptul omului la un mediu curat, sănătos și sustenabil” [2], stabilește că dezvoltarea durabilă, în cele trei dimensiuni ale sale (socială, economică și de mediu) și protecția mediului, inclusiv a ecosistemelor, contribuie la promova-

rea bunăstării umane și la exercitarea drepturilor omului, inclusiv dreptul la viață, pentru a se bucura de cel mai înalt standard posibil de sănătate fizică și psihică, la un nivel de trai adecvat, la o hrană adecvată, la locuință, la apă potabilă sigură și salubritate și participarea la viața culturală, pentru generațiile prezente și viitoare.

Deși nu există o definiție universală a dreptului la un mediu sănătos, dreptul la un mediu sănătos este, în general, înțeles ca un drept ce include drepturi subiective și drepturi procedurale.

Printre drepturile subiective sunt: dreptul la climă sigură, dreptul la aer curat, ecosisteme și biodiversități sănătoase, dreptul la apă potabilă și suficientă, hrană sănătoasă și sustenabilă și dreptul la un mediu non-toxic.

Drepturile procedurale includ, *inter alia*, accesul la informații, participarea publică dar și accesul la o instanță.

Articolul 2 pct. 10 din Convenția privind răspunderea civilă pentru prejudiciile rezultate din activități periculoase mediului [3] definește domeniul de aplicare al conceptului de „mediu”. Astfel, potrivit acestei Convenții, noțiunea de „mediu” include:

- resursele naturale atât abiotice, cât și biotice, cum ar fi aerul, apa, solul, fauna și flora și interacțiunea dintre aceiași factori;
- bunuri care fac parte din patrimoniul cultural; și
- aspectele caracteristice ale peisajului.

Principii-cadru a drepturilor omului în contextul mediului

Sunt stabilite 16 principii-cadru ca statele să pună în aplicare drepturile omului în contextul mediului [4]. Astfel, acestea stabilesc că statele ar trebui:

1. să asigure un mediu sigur, curat, sănătos și durabil pentru a respecta și proteja drepturile omului;

2. să respecte și să protejeze drepturile omului pentru a asigura un mediu sigur, curat, sănătos și durabil;

3. să interzică discriminarea și să asigure o protecție egală și eficientă împotriva discriminării în ceea ce privește beneficierea de un mediu sigur, curat, sănătos și durabil;

4. să ofere un mediu sigur și favorabil în care indivizii, grupurile și organele statului care lucrează la problemele legate de drepturile omului și/sau de mediu, să poată opera fără amenințări, hărțuiri, intimidări și violență;

5. să respecte și să protejeze drepturile la libertatea de exprimare, de asociere și de întrunire pașnică în legătură cu problemele de mediu;

6. să asigure educația și conștientizarea publicului cu privire la problemele de mediu;

7. să ofere acces publicului la informațiile de mediu prin colectarea și diseminarea de informații și prin furnizarea de acces la informații la prețuri accesibile, eficiente și în timp util oricărei persoane interesate;

8. să solicite evaluarea prealabilă a posibilelor impacturi asupra mediului ale proiectelor și politicilor propuse, inclusiv efectele potențiale ale acestora asupra exercitării drepturilor omului, pentru a evita întreprinderea sau autorizarea acțiunilor cu impact asupra mediului care interferează cu exercitarea deplină a drepturilor omului;

9. să prevadă și să faciliteze participarea publicului la luarea deciziilor legate de mediu și să țină seama de opiniile publicului în procesul decizional;

10. să asigure accesul la căi de atac eficiente în cazul încălcării drepturilor omului și a legislației interne referitoare la mediu;

11. să stabilească și să mențină standarde substanțiale de mediu care să fie nediscriminatorii, ne retrogressive și să respecte și să protejeze drepturile omului;

12. să asigure aplicarea efectivă a standardelor de mediu împotriva actorilor publici și privați;

13. să coopereze între ele pentru a stabili, menține și pune în aplicare cadre juridice internaționale eficiente pentru a preveni, reduce și remedia daunele transfrontaliere și globale asupra mediului care interferează cu exercitarea deplină a drepturilor omului;

14. să ia măsuri suplimentare pentru a proteja drepturile celor care sunt cei mai vulnerabili sau expuși la un risc deosebit de daune de mediu, ținând cont de nevoile, riscurile și capacitățile acestora;

15. să se asigure că își respectă obligațiile față de popoarele indigene și membrii comunităților tradiționale;

16. să respecte, să protejeze și să îndeplinească drepturile omului în acțiunile pe care le întreprind pentru a aborda provocările de mediu și pentru a urmări dezvoltarea durabilă [5, p. 13].

Niciun grup nu este mai vulnerabil la poluarea mediului decât copiii. Mai mult de 1,5 milioane de copii sub vârsta de cinci ani își pierd viața în fiecare an din cauza poluării și a altor daune ecologice. Alte câteva milioane de copii suferă de boli și dizabilități cu efecte pe tot parcursul vieții. Copiii sunt, în special, expuși riscului, deoarece încă se dezvoltă fizic și mental și pentru că amenințările de mediu cu care se confruntă sunt dincolo de controlul lor. Chiar și în interiorul locuințelor lor, unde ar trebui să se simtă în siguranță, prea mulți copii suferă de poluarea aerului și apei [6, p. 3].

În Raportul Parlamentului European referitor la accesul la apă, ca parte componentă a

drepturilor omului, se subliniază că progresul în direcția recunoașterii dreptului la un mediu curat, sănătos și durabil, astfel cum se prevede și în Rezoluția nr. 48/13 a Consiliului ONU pentru Drepturile Omului legate de un mediu curat, sănătos și durabil, este o condiție necesară pentru asigurarea accesului tuturor la apă potabilă și salubritate și în acest sens, sunt binevenite evoluțiile normative de la nivel internațional în ceea ce privește infracțiunile împotriva mediului, inclusiv ecocidul [7].

Justiția de mediu este o evoluție-concept. Este nevoie de responsabilitate în abordarea problemelor de mediu și un accent profund pe respectarea și protejarea drepturilor de mediu, precum și promovarea a statului de drept al mediului [8, p. 13].

Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) nu stabilește expres un drept consacrat mediului curat și sustenabil, însă acest drept se intercalează și interpretează prin prisma altor drepturi fundamentale.

Curtea a statuat în jurisprudența sa aspecte legate de mediu care ar putea afecta dreptul la viață (prevăzut la articolul 2), interzicerea tratamentelor inumane și degradante (articolul 3), dreptul la respectarea vieții private și de familie și a locuinței (articolul 8), dreptul la un proces echitabil și de a avea acces la o instanță (articolul 6), dreptul de a primi și transmite informații și idei (articolul 10), dreptul la o cale de atac efectivă (articolul 13) și dreptul la respectarea bunurilor proprii (articolul 1 din Protocolul nr. 1).

Deci, CEDO nu oferă un grad general de protecție a mediului ca atare și nu garantează în mod expres un drept la mediu sănătos. Cu toate acestea, Convenția oferă indirect un anumit grad de protecție în materie de mediu, așa cum demonstrează jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Curtea a examinat plângeri în care reclamantii au pretins o încălcare a unuia dintre drepturile lor din Convenție ce a rezultat din factorii de mediu negativi.

În jurisprudența sa, Curtea a stabilit că factorii de mediu pot afecta drepturile fundamentale prevăzute în Convenție în trei moduri diferite și anume:

1. În primul rând, drepturile omului protejate de Convenție pot fi direct afectate de factorii de mediu negativi. De exemplu, mirosurile toxice de la o fabrică sau un gunoi ar putea avea un impact negativ asupra sănătății. Autoritățile publice pot fi obligate să ia măsuri pentru a se asigura că drepturile omului nu sunt afectate grav de factorii de mediu negativi.

2. În al doilea rând, factorii de mediu negativi pot da naștere la anumite drepturi procedurale pentru persoana în cauză. Curtea are a stabilit că autoritățile publice trebuie să respecte anumite cerințe în ceea ce privește informarea și comunicarea, precum și participarea la procesele decizionale și accesul la justiție în cazuri ce țin de mediu.

3. În al treilea rând, protecția mediului poate fi, de asemenea, o legitimitate în scopul de a justifica ingerința în anumite drepturi individuale ale omului. De exemplu, Curtea a stabilit că dreptul la proprietate poate fi restricționat dacă acest lucru este considerat necesar pentru protecția mediului [9].

Interferența cu art. 2 din CEDO (dreptul la viață)

Curtea în jurisprudența sa a stabilit că articolul 2 nu se referă numai la decesele rezultate din folosirea forței de către agenți ai statului, ci, de asemenea, în prima teză a primului paragraf al acestuia, se prevede o obligație pozitivă a statelor de a lua măsurile adecvate pentru a proteja viețile celor aflați în jurisdicția lor. Această obligație pozitivă implică în primul rând o obligație primordială a statului de a institui un cadru legislativ și administrativ menit să ofere descurajare efectivă împotriva amenințărilor la adresa dreptului la viață. Obligația statului de a proteja viața celor aflați în jurisdicția sa a fost interpretată astfel încât să includă atât

aspecte de fond, cât și de procedură, în special o obligație pozitivă de a lua măsuri de reglementare și de a informa de urgență, în mod adecvat publicul cu privire la orice amenințări la viața persoanelor și pentru a se asigura că orice deces cauzat de aceasta va fi urmată de o anchetă judiciară efectivă.

În ceea ce privește aspectul de fond, în contextul particular al activităților periculoase, Curtea a constatat că trebuie să se acorde o atenție deosebită reglementărilor care țin de particularitățile activității în cauză, în special în ceea ce privește nivelul de risc potențial pentru viețile oamenilor. Acestea trebuie să guverneze acordarea de licențe, înființarea, funcționarea, securitatea și supravegherea activității și trebuie să oblige toți cei implicați să ia măsuri practice pentru a asigura protecția efectivă a cetățenilor a căror viață ar putea fi pusă în pericol de riscurile inerente. Printre aceste măsuri preventive, trebuie pus un accent deosebit pe dreptul publicului la informare, astfel cum este stabilit în jurisprudența instituțiilor Convenției. Reglementările relevante trebuie să prevadă, de asemenea, proceduri adecvate, ținând cont de aspectele tehnice ale activității în cauză, pentru identificarea deficiențelor proceselor în cauză și a oricăror erori comise de persoanele responsabile la diferite niveluri.

Acest drept protejează, *inter alia*, dreptul la viață în cazul activităților industriale periculoase, deversării deșeurilor toxice, expunerii la radiații nucleare, emisii industriale, dezastrele naturale, activitățile petroliere.

În *cauza Öneriyildiz împotriva Turciei* [10], locuitorii unei mahalale din Turcia s-au confruntat cu o amenințare la adresa integrității lor fizice din cauza deficiențelor tehnice ale depozitului de gunoi municipal din apropierea locuințelor lor. O explozie de metan care a avut loc la depozitul de gunoi și deșeurile izbucnite din mormanul de deșeuri au cuprins mai mult de zece case situate în apropiere, inclusiv pe cel aparținând reclamantului care a pierdut nouă

rude apropiate. Curtea a constatat că autoritățile turce știau sau ar fi trebuit să știe că există un risc real și imediat pentru persoanele care locuiesc în apropierea deșeurii municipale de gunoi. Prin urmare, era o obligație pozitivă în temeiul articolului 2 din Convenție de a lua măsurile operaționale preventive necesare și suficiente pentru a-i proteja, mai ales că autoritățile responsabile au autorizat exploatarea acestuia, ceea ce a dat naștere riscului în cauză.

Curtea a considerat că instalarea în timp util a unui sistem de extracție a gazelor la vârful depozitului de gunoi înainte ca situația să devină fatală ar fi putut fi o măsură eficientă fără a deturna resursele statului într-o măsură excesivă. Oficialii și autoritățile statului nu au făcut tot ce le stătea în putere pentru a-i proteja de riscurile imediate și cunoscute la care erau expuși acei oameni. În cele din urmă, Curtea a hotărât că a existat o încălcare a articolului 2 din Convenție sub aspectul său de fond, din cauza lipsei măsurilor adecvate pentru a preveni moartea accidentală a nouă dintre rudele apropiate ale reclamantului.

În *cauza L.C.B. împotriva Regatului Unit* [11], Regatul Unit a efectuat o serie de teste atmosferice ale armelor nucleare în Oceanul Pacific și Australia. În timpul testelor personalului de serviciu li s-a ordonat să se alinieze în aer liber și să facă față exploziei cu ochii închiși și acoperiți până la douăzeci de secunde după explozie. Reclamantul a susținut că scopul acestei proceduri a fost expunerea în mod deliberat a militarilor la radiații în scopuri experimentale. Reclamantul a invocat că tatăl acestuia a fost expus la radiații în timpul testelor nucleare din anii 1950. Reclamantul a fost diagnosticat ca având leucemie și a susținut că autoritățile britanice nu au avertizat părinții acestuia despre posibilul risc pentru sănătate cauzat de participarea tatălui la testele nucleare au dat naștere la o încălcare a dreptului la viață. Curtea a reținut că nu a existat nicio încălcare a articolului 2 din Convenție cu pri-

vire la plângerea reclamantului cu privire la neavertizarea de către Regatul Unit a părinților săi și monitorizarea stării de sănătate înainte de diagnosticarea cu leucemie.

În cauza *Budayeva și alții împotriva Rusiei* [12], reclamantii s-au plâns că autoritățile nu și-au respectat obligațiile pozitive de a lua măsuri adecvate pentru a atenua riscurile pentru viața lor împotriva pericolelor naturale. S-au plâns, de asemenea, că autoritățile naționale au fost responsabile pentru că le-au pus viața în pericol, deoarece nu au reușit să-și îndeplinească obligațiile pozitive și au manifestat neglijență în întreținerea barajului, în monitorizarea zonei periculoase și în furnizarea unui avertisment de urgență sau în luarea altor măsuri rezonabile pentru a atenua riscul și efectele dezastrului natural. Ca urmare a catastrofei, reclamantii au suferit răni și traume psihologice și și-au pierdut casele. Curtea a concluzionat că nu a existat nicio justificare pentru omisiunile autorităților în implementarea politicilor de amenajare a teritoriului și în ajutorul de urgență în zona periculoasă cu privire la expunerea previzibilă a rezidenților, inclusiv a tuturor reclamantilor, la riscul de moarte. De asemenea, a hotărât că a fost încălcat art. 2 din Convenție sub aspect procedural, având în vedere lipsa unei anchete judiciare adecvate asupra dezastrului.

În cauza *Viviani și alții împotriva Italiei* [13] reclamantii s-au plâns că autoritățile statului nu au instituit un cadru de reglementare și administrativ pentru a le proteja viața în cazul unei erupții vulcanice și statul nu și-a îndeplinit obligația de a le proteja dreptul la viață. Curtea a declarat cererea inadmisibilă pentru neepuizarea căilor de recurs interne, în conformitate cu art. 35 § 1 (condiții de admisibilitate) din Convenție și a remarcat, în special, că reclamantii au avut la dispoziție mai multe căi de recurs interne, pe care nu le epuizaseră, în special în fața instanțelor administrative, sau sub forma unei acțiuni colective.

În cauza *Özel și alții împotriva Turciei* [14], a fost înaintată plângerea în temeiul art. 2 din Convenție cu privire la decesul rudelor reclamantilor, care fuseseră îngropate de vii sub clădirile care s-au prăbușit în orașul Çınarcık, Turcia situat într-o regiune clasificată ca „zonă de risc major” pe harta activității seismice, în timpul unui cutremur. Curtea a observat că cutremurele sunt evenimente asupra cărora statele nu au nici un control, a căror prevenire nu poate presupune decât adoptarea de măsuri menite să reducă efectele acestora pentru a le menține la minimum impactul catastrofal. Prin urmare, în această privință, obligația de prevenire se rezumă la adoptarea de măsuri pentru consolidarea capacității statului de a face față caracterului neașteptat și violent al unor fenomene naturale precum cutremurele. În acest context, Curtea a considerat că prevenirea include o amenajare adecvată a teritoriului și o dezvoltare urbană controlată. Din dosarul cauzei s-a constatat că autoritățile naționale cunoșteau perfect riscul de cutremur din regiunea afectată. Prin urmare, documentele de amenajare a teritoriului pentru regiuni au inclus informații relevante iar zona afectată de cutremur a fost clasificată drept „zonă de dezastru”. Autoritățile locale responsabile cu reglementarea utilizării terenurilor prin eliberarea autorizațiilor de construcție au avut, așadar, un rol de primă linie în prevenirea riscurilor și au avut responsabilitatea principală pentru aceasta. Curtea a observat că cutremurul a avut consecințe dezastruoase în ceea ce privește pierderile de vieți omenești ca urmare a prăbușirii clădirilor ridicate cu încălcarea normelor de siguranță și de construcție aplicabile zonei în cauză, respectiv a hotărât că a fost încălcat art. 2 din Convenție sub aspect procedural, deoarece autoritățile turce nu au acționat prompt pentru a stabili responsabilitățile și circumstanțele prăbușirii clădirilor care au provocat decesele.

Interferența cu articolul 3 din Convenție (interzicerea tratamentelor inumane și degradante)

Curtea a stabilit că, în ceea ce privește persoanele private de libertate, articolul 3 impune statului obligația pozitivă de a se asigura că fiecare deținut este deținut în condiții compatibile cu respectarea demnității umane, că metodele de executare a măsurii nu supun persoana în cauză la suferință sau dificultăți de o intensitate care depășește nivelul inevitabil de suferință inerent detenției și care, ținând cont de cerințele practicilor închisorii, sănătatea și bunăstarea deținutului sunt asigurate în mod adecvat, în special prin administrarea asistenței medicale necesare. Astfel, detenția în condiții necorespunzătoare a unei persoane bolnave poate constitui, în principiu, un tratament contrar articolului 3. Prin urmare, statul este obligat, în ciuda problemelor logistice și financiare, să își organizeze sistemul penitenciar astfel încât să se asigure că deținuții își respectă demnitatea umană. Acest drept protejează, printre altele, fumatul pasiv în detenție.

În cauza *Florea împotriva României* [15], Curtea a constatat că reclamantul a fost supus la condiții de detenție care au depășit pragul de gravitate prevăzut de art. 3 din Convenție, cu încălcarea acestei dispoziții. Reclamantul care suferea de hepatită cronică și hipertensiune arterială, nu a dispus niciodată de o celulă individuală. Dimpotrivă, a fost nevoit să stea aproape trei ani cu deținuți fumători în celule în care era închis timp de 23 de ore pe zi. În plus, a fost nevoit să suporte fumul de țigară provenit de la colegii săi de celulă chiar și în celula care funcționa ca infirmerie a penitenciarului și în saloanele în care erau internați pacienții care sufereau de boli cronice, în ciuda recomandărilor medicului în această privință. În cauză, nu numai că legea în vigoare prevedea interzicerea fumatului în unitățile spitalicești era și o practică judiciară care considera că deținuții nefumători ar tre-

bui separați de fumători, în sensul drepturilor garantate prin lege.

În cauza *Elefteriadis împotriva României* [16], Curtea la fel a concluzionat că a existat o încălcare a articolului 3 din Convenție deoarece reclamantul și-a ispășit pedeapsa într-o celulă de 13,81 mp împreună cu trei fumători. Conform certificatelor medicale eliberate în 2005, starea lui generală de sănătate era bună iardupă ce a fost transferat la închisoarea Rahova, în februarie 2005, a fost din nou plasat într-o celulă cu doi deținuți care, potrivit reclamantului, fumau zi și noapte. Certificatele medicale întocmite de mai mulți medici atestau o deteriorare a stării de sănătate a reclamantului la nivelul căilor respiratorii și tractului și a menționat apariția la el a unei noi boli, bronșita obstructivă cronică.

Interferența cu art. 5 din Convenție (dreptul la libertate și la siguranță)

În cauza *Mangouras împotriva Spaniei* [17] reclamantul era fostul căpitan al navei *Prestige*, care, în timp ce naviga în largul coastei spaniole, a deversat 70 000 de tone din păcura pe care o transporta în Oceanul Atlantic, din cauza unei spargerii în coca navei. Scurgerea de păcură a cauzat un dezastru ecologic, ale cărui efecte asupra florei și faunei marine au durat câteva luni și s-au întins până pe coasta franceză. A fost deschisă o anchetă penală, iar reclamantul a fost arestat preventiv, cu posibilitatea de a fi liberat pe o cauțiune de trei milioane de euro. Acesta a fost ținut în detenție 83 zile și a fost liberat provizoriu în momentul în care cauțiunea fost plătită de asigurătorii proprietarului navei. Reclamantul s-a plâns în special că valoarea cauțiunii impuse a fost excesiv de mare și a fost stabilită fără a se ține seama de situația sa personală. Curtea a hotărât că nu a fost încălcat art. 5 § 3 din Convenție, constatând că instanțele spaniole au luat în considerare situația personală a reclamantului, în special statutul său de angajat, relația sa profesională cu persoanele care aveau obligația să asigure securitatea,

naționalitatea sa și locul de reședință permanentă, lipsa de legături în Spania, precum și vârsta sa. Curtea a opinat că standardul din ce în ce mai ridicat necesar în domeniul protecției drepturilor omului impunea o mai mare fermitate în evaluarea încălcărilor valorilor fundamentale ale unor societăți democratice. Prin urmare, mediul profesional care forma cadrul activității în cauză trebuia luat în considerare pentru a stabili valoarea cauțiunii, pentru a se asigura că măsura era efectivă. Curtea a stabilit că, având în vedere caracterul excepțional al cauzei și uriașa daună de mediu produsă de poluarea marină de o rară amploare, nu a fost surprinzător faptul că autoritățile judiciare au adaptat valoarea cauțiunii la nivelul responsabilității angajate, astfel încât să se asigure că persoanele responsabile nu au niciun interes să se sustragă justiției și să nu plătească cauțiunea șinu era sigur că un nivel de cauțiune stabilit numai în raport la resursele reclamantului ar fi fost suficient pentru a se asigura că acesta va compărea la audieri.

Interferența cu art. 6 din Convenție (dreptul la un proces echitabil)

Curtea a stabilit că, pentru ca articolul 6 § 1 să fie aplicabil în partea sa civilă, trebuie să existe o dispută (conestație) cu privire la un „drept” care poate fi afirmat, cel puțin pe motive discutabile, a fi recunoscut în temeiul legii naționale. Disputa trebuie să fie autentică și serioasă, se poate referi nu numai la existența efectivă a unui drept, ci și la sfera sa și la modul de exercitare a acestuia. Rezultatul procedurii trebuie să fie direct decisiv pentru dreptul în cauză. Simplele legături slabe sau consecințele îndepărtate nu sunt suficiente pentru a pune în aplicare articolul 6 § 1.

În *cauza Athanassoglou și alții împotriva Elvetiei* [18], reclamantii s-au plâns că li s-a refuzat accesul efectiv la o instanță, în temeiul articolului 6 § 1 din Convenție. Ei au invocat, de asemenea, o încălcare a articolului 13, pe motiv

că, în legătură cu decizia de reînnoire a licenței de exploatare a unei centrale nucleare, nu le-a fost disponibil niciun remediu efectiv în temeiul dreptului intern care le-ar fi permis să se plângă de încălcarea oricăreia dintre dreptul lor la viață în temeiul articolului 2 sau al dreptului lor la respectarea integrității corporale, așa cum este garantat de articolul 8. Reclamanții au invocat un pericol general în legătură cu toate centralele nucleare și multe dintre motivele pe care s-au bazat erau legate de siguranța, caracteristicile tehnice și de mediu inerente utilizării energiei nucleare. Curtea a considerat, totuși, că modul cel mai bun de a reglementa utilizarea energiei nucleare era o decizie politică pe care fiecare stat contractant o ia în conformitate cu procesele sale democratice. Articolul 6 § 1 impunea ca indivizilor să li se acorde acces la o instanță ori de câte ori aceștia au avut o pretenție argumentată că a existat o ingerință ilegală în exercitarea unuia dintre drepturile lor (civile) recunoscute de dreptul intern însă reclamanților nu le-a fost afectat niciun drept cu privire la prelungirea ulterioară a licenței și exploatarea stației dincolo de cele prevăzute de Codul civil. Nu era de competența Curții să examineze întrebarea ipotetică dacă, reclamantii ar fi putut demonstra un pericol grav, specific și iminent în privința lor personală ca urmare a exploatării centralei nucleare iar căile de atac din Codul civil ar fi fost suficiente pentru a satisface aceste cerințe ale articolului 6 § 1.

În *cauza Gorraiz Lizarraga și alții împotriva Spaniei* [19] reclamantii au invocat încălcarea articolului 6 § 1 din Convenție, susținând că, în cadrul procedurilor judiciare inițiate de aceștia pentru a opri construcția unui baraj care ar avea ca rezultat inundarea a trei rezervații naturale și a mai multor sate mici, nu au avut un proces echitabil, întrucât au fost împiedicați să participe la proceduri privind pronunțarea unei hotărâri preliminare privind constituționalitatea legii ce prevedea construcția barajului. Curtea a constatat că procedura în ansamblu putea

fi considerată a viza drepturile civile ale reclamanților care aveau calitate de membri ai asociației, în consecință, articolul 6 § 1 din Convenție s-a aplicat procedurii în litigiu.

Interferența cu art. 8 din Convenție (dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței)

În *cauza Guerra și alții împotriva Italiei [20]*, în ciclul său de producție, o fabrică a eliberat cantități mari de gaz inflamabil și alte substanțe toxice, inclusiv trioxid de arsen. Mai mult, în urma exploziei turnului de spălare a gazelor de sinteză a amoniacului, au scăpat câteva tone de soluție de carbonat de potasiu și bicarbonat, care conținea trioxid de arsen, iar 150 de persoane au fost internate din cauza intoxicației acute cu arsen. Curtea a stabilit aplicabilitatea art. 8 deoarece emisiile toxice aveau efect direct asupra dreptului solicitanților la respectarea vieții lor private și de familie. Reclamanții s-au plâns de omisiunea statului de a acționa – obiectul articolului 8 care, în esență, este acela de a proteja individul împotriva ingerinței arbitrare a autorităților publice. Curtea a stabilit că poluarea gravă a mediului ar putea afecta bunăstarea indivizilor și i-ar putea împiedica să se bucure de casele lor astfel încât să le afecteze negativ viața privată și de familie. În consecință, statul pârât nu și-a îndeplinit obligația de a garanta dreptul reclamanților la respectarea vieții lor private și de familie și respectiv a constatat încălcarea articolului 8 din Convenție.

În *cauza Roche împotriva Regatului Unit [21]*, Curtea a considerat că statul nu și-a îndeplinit obligația pozitivă de a asigura o procedură eficientă și accesibilă care să permită reclamanților să aibă acces la toate informațiile relevante și adecvate care i-ar permite să evalueze orice risc la care a fost expus în timpul participării sale la teste, reclamantul fiind participat la testele la Porton Down, unitatea de apărare chimică și biologică înființată cu scopul de a efectua cercetări în domeniul armelor chimice în ve-

derea promovării protecției forțelor armate. În concluzie, a existat o încălcare a articolului 8 din Convenție.

În *cauza Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și alții împotriva Elveției [22]*, Curtea a constatat că articolul 8 din Convenție cuprinde dreptul la protecție efectivă din partea autorităților statului de efectele negative grave ale schimbărilor climatice asupra vieții, sănătății, bunăstării și chiar calitatea vieții. Curtea a reținut, pe baza materialelor aflate în fața sa, că autoritățile elvețiene nu au acționat la timp și într-un mod adecvat pentru a concepe, dezvolta și implementa legislația și măsurile relevante în acest caz. Acțiunea inadecvată a statului pentru combaterea schimbărilor climatice a exacerbât riscurile de consecințe dăunătoare și amenințările ulterioare pentru exercitarea drepturilor omului – amenințări deja recunoscute de guverne din întreaga lume. Curtea a constatat că este o chestiune de fapt că schimbările climatice antropice există, că reprezintă o amenințare serioasă actuală și viitoare pentru exercitarea drepturilor omului garantate prin Convenție, că statele sunt conștiente de acest lucru și capabile să ia măsuri pentru a aborda problema în mod eficient iar riscurile relevante sunt proiectate să fie mai mici dacă se iau măsuri urgente. În special, Curtea a remarcat că eforturile actuale de atenuare a acestor riscuri la nivel mondial nu sunt suficiente pentru a atinge obiectivele necesare. Generațiile viitoare sunt susceptibile să suporte o povară tot mai severă a consecințelor prezentelor eșecuri și omisiuni în combaterea schimbărilor climatice.

Concluzii

Toate ființele umane merită să trăiască într-un mediu care să le permită să se bucure de drepturile lor umane. Impactul schimbărilor climatice, managementul și utilizarea resurselor naturale, poluarea aerului, solului și a apei, gestionarea necorespunzătoare a substanțelor chimice și a deșeurilor, pierderea biodiversității și declinul

serviciilor oferite de ecosisteme interferează cu dreptul la mediu curat, sănătos și durabil și că daunele aduse mediului au implicații negative, directe și indirecte, pentru exercitarea efectivă a tuturor drepturilor omului.

Este de responsabilitatea statelor de a promova și proteja toate drepturile omului, care sunt universale, indivizibile, interdependente și corelate și care trebuie promovate și puse în aplicare într-un mod corect, echitabil și nediscriminatoriu.

Este de menționat faptul că dreptul pentru un mediu sănătos este deja consacrat în numeroase instrumente naționale și regionale. Chiar dacă Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu consacră niciun drept la a mediu sănătos ca atare, au fost înaintate o mulțime de cereri la Curtea Europeană a Drepturilor Omului și a determinat Curtea ca să-și dezvolte o jurisprudență vastă în materie de mediu pe seama faptului că exercițiul a anumitor drepturi din Convenție pot fi subminate de existența unui prejudiciu adus mediului și expunerea la riscuri de mediu.¹

Un mediu sănătos este indispensabil pentru o viață sănătoasă și demnă și este esențial pentru dezvoltarea demnității umane. În cele din urmă este o condiție necesară fundamentală pentru exercitarea altor drepturi. Realizarea dreptului la un mediu sănătos necesită, de asemenea, cooperare internațională, solidaritate și echitate în acțiunile ce țin de domeniul mediului inclusiv mobilizarea resurselor, precum și recunoașterea jurisdicției extrateritoriale asupra prejudiciilor drepturilor omului cauzate de degradarea mediului.

Problemele de mediu sunt rezolvate cel mai bine cu participarea cetățenilor, la nivelul relevant. La nivel național, fiecare individ trebuie să aibă acces adecvat la informațiile privind mediul, inclusiv informații despre materiale și activități periculoase în comunitățile lor și oportunitatea de a participa la luarea deciziilor.

¹ Factsheet – Environment and the ECHR. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_environment_eng. [Accesat 12.04.2024]

Referințe bibliografice

1. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_rou.
2. Resolution adopted by the Human Rights Council on 8 October 2021 48/13. The human right to a clean, healthy, and sustainable environment.
3. Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment, Lugano, 21.VI.1993. Disponibil: <https://rm.coe.int/168007c079>. Accesat 19.04.2024.
4. The 16 Framework Principles. Disponibil: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-environment/framework-principles-human-rights-and-environment-2018>. Accesat 17.04.2024.
5. What is the Right to a Healthy Environment? Information Note, Office of the high Commissioner United Nations Human Rights, P. 13. Disponibil: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-01/UNDP-UNEP-UNHCHR-What-is-the-Right-to-a-Healthy-Environment.pdf>. Accesat 16.04.2024.
6. Presentation of Four Reports: Children’s Rights and the Environment Country Visit to Uruguay Country Visit to Mongolia Framework Principles on Human Rights and the Environment, p. 3. Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Environment/37thHRC_Knox_statement.pdf. Accesat 17.04.2024.
7. Raportul Parlamentului European referitor la accesul la apă ca unul dintre drepturile omului – dimensiunea externă https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0231_RO.html
8. What is the Right to a Healthy Environment? Information Note, Office of the high Commissioner United Nations Human Rights, p. 13. Disponibil: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-01/UNDP-UNEP-UNHCHR-What-is-the-Right-to-a-Healthy-Environment.pdf>. Accesat 16.04.2024.
9. Manual on human rights and the environment, Council of Europe publishing. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Pub_coe_Environment_2012_ENG. Accesat 19.04.2024. Accesat 16.04.2024.
10. Case of Öneriyildiz v. Turkey (application no. 48939/99). Judgment Strasbourg, 30 November 2004. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe>.

int/eng#{"%22appno%22:[%2248939/99%22],%22itemid%22:[%22001-67614%22]}. Accesat 12.04.2024.

11. Case of L.C.B. v. The United Kingdom (14/1997/798/1001), Judgment Strasbourg, 9 June 1998. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"%22itemid%22:\[%22001-58176%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Accesat 17.04.2024.

12. Case of Budayeva and others v. Russia (Applications nos. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 and 15343/02). Judgment Strasbourg, 20 March 2008 FINAL 29/09/2008. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{"%22itemid%22:\[%22001-85436%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{). Accesat 17.04.2024.

13. Quatrième section décision. Requête no 9713/13, Rodolfo Viviani et autres contre l'Italie. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"%22itemid%22:\[%22001-154058%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Accesat 17.04.2024.

14. Case of M. Özel and others v. Turkey (Applications nos. 14350/05, 15245/05 and 16051/05) This judgment was revised in accordance with Rule 80 of the Rules of Court in a judgment of 31 March 2020. Strasbourg 17 November 2015 Final 02.05.2016. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"%22itemid%22:\[%22001-158803%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Accesat 17.04.2024.

15. Cauza Florea împotriva României (Cererea nr. 37186/03). Hotărâre Strasbourg, 14 septembrie 2010. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"%22itemid%22:\[%22001-123464%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Accesat 17.04.2024.

16. Cauza Elefteriadis v. România (Cererea nr. 38427/05). Strasbourg, 25 ianuarie 2011. Final 25/04/2011. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/#{"%22itemid%22:\[%22001-103007%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{). Accesat 18.04.2024.

17. Case of Mangouras v. Spain (Application no. 12050/04). Judgment Strasbourg, 28 September 2010. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"%22itemid%22:\[%22001-100686%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Accesat 8.04.2024.

18. Ase of Athanassoglou and others v. Switzerland. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{"%22itemid%22:\[%22003-68467-68935%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{). Accesat 18.04.2024.

19. Case of Gorraiz Lizarraga and others v. Spain (Application no. 62543/00). Judgment Strasbourg, 27 April 2004 Final 10/11/2004. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{"%22itemid%22:\[%22001-61731%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{) Accesat 19.04.2024.

20. Cazul Guerra și alții împotriva Italiei (116/1996/735/932). Hotărâre Strasbourg, 19 februarie 1998. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"%22itemid%22:\[%22001-58135%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Accesat 22.04.2024.

21. Case of Roche v. The United Kingdom (Application no. 32555/96). Judgment Strasbourg, 19 October 2005. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"%22appno%22:\[%2232555/96%22\],%22itemid%22:\[%22001-70662%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Accesat 23.04.2024.

22. Factsheet – Environment and the ECHR. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_environment_eng. Accesat 12.04.2024.